

Konvencija pala e čhavrikane čačipena

Akceptuime katar o generalno kongreso vaš e Jekhethaneske nacije an 20-to novembri 1989. berš

Oficijelno tradini avri an 2-to septembri 1990. berš an relacija pala o kotor 49 (1)

An relacija pala e principura save si phendine an konvencija vaš e Jekhethaneske nacije kaj si manuško digniteto thaj e egalne čačipena savore manušengo baza pala e sloboda, čačipen thaj šukar trajo an sasti luma,

Sar e thema andar e Jekhethaneski unija vadži/inke jekhvar phende kaj si len patjiv an manušenge čačipena thaj digniteto, an manuško personaliteto thaj sar phande vorba/lafi te ažutinen thaj te vazden opre socijalno anglunipe thaj o bararipe pala o trajosko standardo an majbari sloboda,

Džanglipasa kaj e Jekhethaneske nacije an generalno deklaracija pala e manušenge čačipena thaj e maškarmutne pakturenca pala e manušenge čačipena phende kaj svakones manušes si egalne čačipena thaj slobode save vi si ramosarde an kadale konvencie bidiferencijako pe rasa, kolori, dal si o manuš murš vol džuvlji, čhib, patjiv, politikako vol aver gindipe, nacia vol socialno statuso, bidiferencijako kaj si o manuš bijandino vol bidiferencijako pala aver statuso,

Gindosa kaj e Jekhethaneske nacije ande piri generalno deklaracija vaš e manušenge čačipena phende kaj e čhavrengi trubul specialno griža thaj ažutipen,

Gindosa kaj e familijake, savi si baza pala o amalipen, thaj specialno e čhavrengi trubul protekcija thaj ažutipen te šaj bararel thaj šukar kerel piri rola ando amalipen,

Gindosa kaj o čhavro, an direkcija pala lesko šukar bararipe trubul te barol maškar piri familija, baxtasa, kamipasa thaj hatjarimasa,

Gindosa kaj o čhavro trubul te sikavelpe te korkore trajil ando amalipen thaj kaj trubul te avel sikado te hatjarel so si phendino ande konvencija vaš e Jekhethaneske nacije specialno te respektuil tolerancija, sloboda, egaliteto maškar e manuša,

Gindosa kaj pala e čhavre trubul specialno griža so si vi ramosardino an i enevsko konvencija pala e čhavrikane čačipena savi si kerdini an 1924. berš, thaj vi an deklaracija pala e čhavrikane čačipena katar e Jekhethaneske nacije savi si kerdini an 1959. berš savi si vi akceptuime katar e Generalno deklaracija vaš e manušenge čačipena, an maškarmutno pakto vaš e civilne thaj e politikake čačipena (specialno kotor 23. thaj 24.), an maškarmutno pakto katar e ekonomikake, socialne thaj kulturake čačipena (specialno an kotor 10.) thaj vi an varesave statutura, special agencije thaj maškarmutne organizacije savengi butji si te len sama pe čhavrengi čačipena,

An relacija pala goda so si ramosardo an deklaracija pala e čhavrengi čačipena so vi akceptuisarda/ lija Generalno kongreso an 20. Novembri 1959. Berš, kaj e "čhavrese godolese kaj mentalno thaj fizički naj zuralo", trubul specialno arakhipe/protekcija thaj griža vi jurisdikani protekcija sar majanglal kade vi palal o bijanipe,

An relacija pala e kotora an deklaracija save vakaren katar social thaj jurisdikane principura vaš e protekcija thaj šukar trajo e čhavrengi specialno an situacija kana e manuša andar aver them kamen oficijelno te losaren pe čhavre save či train an goda them, e zakonurenca katar e Jekhethaneske nacije save vakaren pala e minimum berša e manušenge savenge krisilpe (Peking čačipena) thaj an relacija pala e deklaracija vaš e džuvljangi thaj čhavrengi protekcija kana si varesave special situacije ande phuv vol kana si varesavo maripen,

Gindosa kaj an sa thema an sasti luma si čhavre save train but bilače thaj kaj kadale čhavrengi trubul specialno losaripe,

Džanglipasa sode si importantno e tradicija thaj e kultura svakone themesi pala o normalno bararipe e čhavresko,

Gindosa sode si importantno e maškarmutni ko-operacija maškar e phuvja te šukarelpe thaj barvarelpe čhavrengi trajo specialno an phuvja save naj barvale,

E phuvja save ramosarde kadi konvencija jekheglasosa dije avri:

Jekhto šerutno kotor

Kotor 1.

Te majlače hatjarelpe kadi konvencija, čhavro si svako manuš saves naj deš-ohto berš te o čačipen/zakono či parudolpe.

Kotor 2.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija respektuin thaj protektuin e čačipena svakone čhavreske thaj kate naj diskriminacija savi si an relacija pala e rasa, kolori/farba, dal si o manuš murš vol džuvlji, čhib, religija, politikako gindipe.

2. E thema save dije piri signatura/somnatura telal telal kadi konvencija lije pe peste sama/obligacija te keren sa so šaj an relacija pala e čhavrengi protekcija katar svako diskriminacija.

Kotor 3.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka len than an sa e aktivitetura save si an relacija pala e čhavre so vi si majbaro prioriteto. Godolese naj importantno/ važno ko kerel e aktivitetura: oficijelno vol privatno institucija vaš e socijalno protekcija, krisura, administrativno institucija vol čačipaski institucija.

2. E thema save dije piri signatur/somnatura telal kadi konvencija lije pe peste obligacija te keren protekcija e čhavrengi savi si importantno pala lengo barvalo bararipe thaj savi si vi an relacija pala e dadengi thaj e dejangi obligacija vol e manušengi save len sama pe čhavre, saven si jurisdikano responsabiliteto.

3. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka len sama te sa e institucije, ofisura save butjaren e čhavrenca save keren lengi protekcija keren godo an relacija pala o standardo savo vazden opre e šerutne phuvjake institucije. 'Kava si specijalno importantno pala e institucije save len sama pala e čhavrengo sastipen thaj pala e manuša save keren butji e čhavrenca.

Kotor 4.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija len pe peste o responsabiliteto te realizuin sa legalne thaj administrativne aktivitetura save si ramosardine an kadi konvencija. An relacija pala e ekonomikake, sociologikane thaj kulturake čačipena e thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka den sa pestar te realizuin kadala čačipena thaj kana godu trubul ka keren vi maškarthemutni ko-operacija.

Kotor 5.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka respektuin e dadenge thaj e dajange čačipena vol te e čhavren naj dad thaj dej aver manušenge čačipena save len sama pe lende, te bararen len an direkcija te šaj realizuin pire čhavrikane čačipena.

Kotor 6.

1. Čačipen te trail si svakone čhavre.

2. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka len sama te den šaipen svakone čhavre te normalno barol thaj trail.

Kotor 7.

1. Kana bijandolpe e čhavreske informacije denpe an oficijelne institucije thaj svakone čhavre si čačipen po anav, si les čahcipen te vareko arakhel les, te si les phuv, te džanel (te si pala godu šaipen) ko si lesko dad thaj dej thaj si les čačipen te von arakhen les.

2. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija realizuin kadala čačipena an relacija pala o nacionalno zakono thaj an relacija pala e maškarthemutne instrumentura specialno kana si o čhavro bi phuvjako.

Kotor 8.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka len sama te majbut respektuin čhavrengi čačipena te e čhavrengi protektuin/arakhen lengo identiteto, lengo nacionalno identiteto, anav thaj e familija sar si godu skrinisardo ando čačipen.

2. Kana kerelpe varesavo nelegalno dukhavipe pala e čhavresko identiteto, e thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija den dukhade čhavrese žutipen.

Kotor 9.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija trubun te keren čhavrengi protekcija kade te ni jekh čhavro na ačhel bi dajako thaj dadesko kontra e čhavreski voja. O čhavro šaj ačhel bi dajako thaj dadeasko numaj kana e čačipaske institucije godo oficijelno phenen te protektuin čhavresko interesu. O deciziji te o čhavro ačhel bi dajako thaj dadesko šaj anelpe kana o dad thaj e dej maren e čhavre, kana či len sama pe leste vol kana o dad thaj e dej či train khetane thaj trubul te dikhelpe kaj ka trail o čhavro.

2. An svako krisipe an relacija pala o paragrafo jekh sa e riga saven si interesu šaj len than thaj šaj phenen piro gindipe.

3. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka respektuin e čhavresko čačipen savo či trail pire dadesa, dejasa vol liduj dženenca te kerel kontakto lenca te godu naj kontra e čhavreske interesura.

4. Kana si o parudipe/uladipe (maskar o dad, dej, čhavro) phuvjako deciziji/voja (phanglipe, tradipe, deportacija, vol meripe dadesko, dajako vol čhavresko te sas an momento kana e phuv lija sama pe lende) e thema save dije signatura/somnatura telal kadi konvencija ka den informacije dadeske, dajake, čhavrese vol avere njamoske andar e familija kaj si o hasardo njamo te godu naj kontra e čhavreske interesura. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija majdur ka len griža te kadala mangipa na aven kontra e interesura manušenge save kamen kadale informacije.

Kotor 10.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija an relacija pala o kotor 9/1 savo vakarel/vorbil pala e čhavresko lese dejasko vol dadesko mangipe te trail an varesavo them vol te džal andar jekh an aver them thaj te train khetane gothe, trubun te dikhen pozitivno. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija lije pe peste obligacija te e manušen save skrinisarde kava mangipasko lil či avel problemura ando avutnipe.

2. Te o dad trail an jekh them pal e dej an aver lengo čhavro šaj kerel kontakto lenca, numaj kana si varesave specijalne kondicije či ka avel šaipen pala kava. An relacija pala kava so phendam thaj an relacija pala o kotor 9/2 e thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka respektuin čhavorengi čačipena, čačipena pala lengo dad thaj dej te džan andar jekh ando aver them, te džan vi andar piro them thaj vi te irinpe palpale an piro them. Pala kava so phendam šaj kerelpe prohibicija savi si ando fremo pala o nacionalno čačipen te kerelpe protekcija pala o morali, sastipen, protekcija pala e nacija.

Kotor 11.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija lije pe peste obligacija te marenpe kontra o ilegal-transporto e čhavrengi thaj lengo na-irisaripe ande lengo them.

2. An relacija pala o kotor 11/1 e thema maškar peste ka keren multilateral thaj bilateral kontraktura vol ka len than an varesave kontraktura save si kerdine.

Kotor 12.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka den šaipen svakone čhavrese saves si lesko slobodno gindipe thaj savo kamel te phenel sa so gindil pala e čhavrikane čačipena.

2. An relacija pala kava so phendam an kotor 12/1 e čhavrengi gindipe trubul specijalno te ašunelpe kana si varesavo krisipe vol administrativno procesu savo si an relacija pala lende.

Kotor 13.

1. E čhavre si čačipen te phenel so gindil te slobodno lel, rodel vi del varesave informacije vi ideje, kava šaj te vakarel/phenel, šaj te skrinil/ramol, bičhavel perdal e žurnala/štampa, perdal o artistipen vol varesavo aver mediji savo o čhavro kamel.

2. Si vi prohibicije pala e realizacija kadalenge čačipena save si ramosarde an zakonu thaj save si importantne/važne godolese kaj:

a) trubun te respektuinpe vi averenge čačipena.

b) trubul te kerelpe protekcija pala e nacija, pala e manušengo sastipen, morali.

Kotor 14.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka respektuin čhavrengi čačipen te slobodno gindin, te si len sloboda pe moralne alosaripe thaj pe religija.

2. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka respektuin e dadenge thaj e dajange čačipena vol manušenge čačipena save ka len sama pe čhavre te žutinen e čhavrenge te realizuin pire čačipena save si an relacija pala e čhavrengo šaipen.

3. E prohibicija pala e religija šaj kerel e phuv te kade šaj protektuil nacionalno interesu, morali, manušenge sastipen.

Kotor 15.

E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka respektuin e čhavrenge čačipena te slobodno keren amalipa thaj te aven khetane.

Kotor 16.

1. Khonik e čhavrenge či tromal te del an lengo privatno trajo, an lengo familijako trajo, khonik či tromal te ginavel lenge lila, khanikas naj čačipe te kerel vareso kontra e čhavresko personaliteto.

2. Svakone čhavre si čačipen te avel protektuime katar e bilačhipena save si ramosardine an kotor 16/1.

Kotor 17.

E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija khetane vazde avri kaj si importantne e medija thaj kaj ka den šaipen e čhavrenge te len informacije vi maškarmutne vi e kherutne, specialno e informacije save si an relacija pala e čhavrengo socialno statuso, pala lengo morali, pala lengo fizičko thaj mentalno sastipen.

a) E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija phande e vorba/lafi kaj ka ispiden e medija te traden avri e informacije thaj e materijalura save si socialno thaj kulturno interesu vaš e čhavrenge an relacija pala o kotor 29.

b) E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka ispiden/vazden opre e maškarmutni ko-operacija savi ka pharuvel e informacije thaj e materijalura.

c) E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka keren stimulacija te denpe avri e čhavrikane pustika/lila.

d) E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija phande e vorba/lafi kaj ka traden/ispiden e medija te len sama thaj te vorbin pala e čhibake problemura saven si e čhavren save si nacionalno minoriteto an jekh them.

e) E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija phande e vorba/lafi kaj ka den srtimulacija te arakhelpe varesavo fremo sar te protektuinpe e čhavre katar e bilače informacije an relacija pala o kotor 13 thaj 18.

Kotor 18.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka den sa pestar te respektuilpe čačipen kaj vi o dad vi e dej khetane len sama thaj len responsabiliteto pala o čhavro pala lesko bararipe.

2. An relacija te vazdenpe opre e čačipena save si ramome an kadi konvencija e thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka ažutinen e dadenge, dajange vol e manušenge save oficijelno losaren pe čhavre te so majšukar bararen e čhavren thaj pe aver rig kadala thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka ažutinen te kerenpe e institucije save oficijelno losaren pe čhavre.

3. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka keren sa e aktivitetura te protektuin e čhavrenge savenge dada thaj deja butjaren te an vrama džikaj von butjaren šaj džan an institucije save šaj losaren pe lende.

Kotor 19.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka len pe peste sa čačipaske, socialne, edukativne aktivitetura te protektuin e čhavren katar fizičko thaj mentalno tortura, te vareko na dukhavel len, te vareko na kerel lengi eksploatacija vi seksualno eksploatacija, vol te vareko či lel lače sama pe lende dži kaj si cikne, sar o dad, dej vol vareko aver.

2. Kava so si phendino an kotor 19/1 trubul te del šaipen te kerenpe lače socialne programura pala e čhavrengi protekcija vol protekcija pala e manuša save ka len sama pe čhavre thaj vi te majlače kerelpe prohibicija, tradipe po krisi, krisipe, policiake rodipa kontra e manuša save dukhade e čhavren.

Kotor 20.

1. O čhavro savo majbut či trail pire familijasa vol saveske an lesko intereso e oficijelne institucije ande decizja kaj či trubul te ačhel pire familijasa ka lel specialno ažutipen katar o them kaj trail.

2. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija an relacija pala pire nacionalne čačipena thaj an relacija pala o kotor 20/1 ka den šaipen e čhavrenge te vareko lel sama pe lende.

3. An relacija pala o kotor 20/2 o them ka arakhel e čhavrenge aver familija savi kamel te bararel len, godo akharelpe kafalah an islamsko/horahano čačipen, vol varesavi familija šaj oficijelno te lel kadale čhavren, vol maj palal kadala čhavre šaj dzan vi an specialne themeske institucije save len sama pe čhavre. Džikaj rodelpa majlačho šaipen pala e čhavresko bararipe trubul te lelpe sama katar si o čhavro savi si leski religija, savi čhib vakarel savo si lesko kulturako identiteto.

Kotor 21.

E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija thaj save an piro čačipen den šaipen te vareko aver (te godo či kamen o dad thaj e dej) lel vi oficijelno sama po čhavro majanglal ka protektuin/arakhen e čhavrenge interesura:

a) Numaj e themeske institucije šaj oficijelno den šaipen te vareko aver (te godo či kamen o dad thaj e dej) lel sama pe čhavre an relacija pala o čačipen thaj an relacija pala e informacije save si len. Kana o dad thaj e dej, varesavo njamo, vol ko lel sama pe čhavre či kamel vol našti lel sama pe lende vareko aver šaj lel sama pe lende. E manuša saven si intereso te len sama pe čhavre trubun te anen dicizji pire gindosa.

b) Te khonik an jekh them našti lel sama po čhavro, te vov našti džal an aver familija, varesavo manuš andar aver them šaj an avutnipe lel sama pe leste.

c) An relacija pala o kotor 21/b e čhavrese savo djelo andar jekh an aver them te vareko lel sama pe leste ka avel sa e čačipena save e theme kaj ka trail si thaj save si an relacija pala kadi tema.

d) Te vareko andar jekh them anel decizji te lel sama pe varesavo čhavro andar aver them ka kerelpe sa te varesavo trito manuš či kerel varesavo finansijako bilačhipe.

e) E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka keren bilateralno thaj multilateralno kontraktura te kadi tema (te vareko andar jekh them lel sama/lel griza pala varekaste andar aver them) bararen thaj šukaren.

Kotor 22.

1. E thema save dije piri/signatura somnatura telal kadi konvencija ka keren sa te e čhavrenge save si tradine andar piro them, saven si statuso sar tradine manuša, den protekcija thaj humanitarno ažutipen vi te si pire familijasa vi te naj an relacija pala o maškarthemutno čačipen.

An relacija pala o kotor 22/1 e thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka len than an sa e akcie save ka keren e Jekhethaneske nacije thaj e NGO organizacije te protektuinpe kadale čhavrenge čačipena te žutilpe lenge te arakhen pire familija thaj te del len informacija pala lende. Te e čhavrese našti arakhenpe o dad, dej, familija leske delpe protekcija sar vi averen čhavren saven naj dad, dej vol familija.

Kotor 23.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ande decizji kaj e čhavren saven si mentalne problemura vol si invalidura trubun te train jekh lačhe trajosa thaj te avel len lengo digniteto.

2. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka respektuin e čhavrenge čačipen save si invalidura te vareko aver specialno lel sama pe leste/lesko sastipen, te si les čačipen po žutipen. Te vareko pala kadale čhavre kerel e aplikacija/mangipasko lil pala o žutipo o them ka žutil so thaj gadiči šaj.

3. An relacija pala o kotor 23/2 o ažutipen e čhavrenge save si invalidura delpe kana šaj bi lovengo, (kate specialno lelpe sama pala e čhavrenge dad,dej vol familija sode love si len). O ažutipen si kade kerdino te e čhavre si efektivno edukacija, sastipaski protekcija thaj rehabilitacija, preparacija pala o butjako than, šaipen pe rekreacija an relacija te kerelpe so majbari čhavreski integracija te hatjarelpe sar aver manuša te bararel piro kulturako identiteto thaj piro gindipe.

4. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka pharuven e informacije save si an relacija pala o sastipen, medicina, psihologija so šaj te ažutil e čhavrese savo si invalido, e thema ka pharuven vi e informacije save vakaren vi pala e rehabilitacije thaj e metode sar godo kerelpe te savoren vazden opre/bararen o šaipen te žutin e čhavrenge. An relacija pala kava specialno ka lelpe sama pala e thema save naj barvale thaj save si an procese te vazdenpe opre.

Kotor 24.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka respektuin čhavrengo čačipen pe sastipaski thaj medicinaki protekcija thaj čačipen pe rehabilitacija. E thema save skrinisarde/ ramosarde telal kadi konvencija phande vorba/lafi kaj sa e čhavren save si invalidura ka avel šaipen pe čačipaski protekcija.

2. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka den sa pestar te:

a) ciknjaren procento e čhavrengo meripasko.

b) den sastipasko thaj medicinsko ažutipen sa e čhavrengo, specialno trubul te žutilpe pala e primarno sastipaski protekcija.

c) kerelpe protekcija vaš e čhavrengo katar o nasvalipe, an relacija pala e primarno sastipaski protekcija ka butjarelepe tehnologijasa savi si lokhi, te arakhelpe o habe, užo pani savo šaj pijelpe.

d) kerelpe e protekcija pala e dej majanglal kana bijanel thaj pala o bijanipe.

e) delpe savorengo šaipen (specialno dadenge, dajange thaj lenge čhavrengo) te si len informacije thaj ažutipen te džanen so si godo sastipen, sar prajerenge e čhavre, sostar si importantno te e dej del čuču pire čhavrese, sostar si impotantno e higijena, sostar si importantno sarsave kondicije si po than kaj trailpe.

f) barjaripe pala e preventivno sastipaski protekcija, sikavipe vaš e dadenge thaj e dajange, edukacija thaj ažutipen e manušenge save planirin familija.

3. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka mudaren svako tradicionalno drabarni praksa savi anel bilačhipe e čhavrengo.

4. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija lije pe peste obligacija te vazden opre maškarmutni kooperacija an relacija te realizuinpe e čačipena andar kava kotor. Specialno ka lelpe sama pe thema save si an proceso te vazdenpe opre.

Kotor 25.

E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka respektuin e čhavrengo čačipen, saven e themeske institucije oficijelno dije te vareko aver lel sama pe lende (na o dad thaj e dej), te lel sama pe lengo fizicko vol mentalno sastipen, te avel len katar e vrama pe vrama testo sar dzal lengo sastaripe, thaj te keren rodipe pala sa e elementura save si an relacija pala lengo sastaripe.

Kotor 26.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka respektuin e čhavrengo čačipen pe socijalno protekcija, socijalno ažutipen, thaj ka den sa pestar te realizuin kadala čačipena an relacija pala e nacionalne čačipena.

2. Kadala čačipena trubun te realizuinpe te e čhavre thaj varekas kon lel sama pe lende naj aver finansije thaj šaipena.

Kotor 27.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka respektuin e čhavrengo čačipen po trajosko standardo savo si an relacija pala lesko mentalno, moralno, fizičko thaj socialno statuso.

2. E dade, deja vol varekas avere ko lel sama pe čhavre si majanglune šaipen te arakhen drom sar te vazden pire čhavren an relacija pala lengo finansijsko statuso thaj pala lenge šaipena.

3. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija an relacija pala pire šaipena ka ažutinen e čhavreske familijake vol vrekaske savo lel sama/bararel e čhavre, te godo trubul o them ka del vi finansijsko ažutipen thaj specialno ka dikhelpe sama pala e čhavresko habe, leske gada thaj than kaj trail.

4. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka den sa pestar te o manuš saves si responsabiliteto pala o čhavro (dad, dej, familija vol vareko aver) den e čhavre finansijsko ažutipen. Te o manuš saves si responsabiliteto pala o čhavro či trail an them kaj trail vi o čhavro e thema ka keren maškarmutne kontraktura te realizuin e čhavreske čačipena.

Kotor 28.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija phande e vorba/lafi kaj sa e čhavren si čačipen pe edukacija thaj savoren si jekh egaliteto te sijuven.

- a) Elementarno edukacija si obligacija sa e čhavrenge thaj kava či pokinelpe.
- b) E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka traden opre te šukarelpe e maškarni edukacija.
- c) Savoreng e ka delpe šaipen te avel len bari edukacija.
- d) Sa e čhavrenge ka delpe šaipen te len e informacije save si an relacija pala e edukacija vol savi si e čhavresi profesionalno orijentacija.
- e) E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka keren presija/ traden sa e čhavre te sajekh/permanentno dzan ande škola.

2. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija phande e vorba/lafi kaj e manuša save keren e edukacija čhavrenge trubun te roden e disciplina e čhavrendar numaj te respektuilpe e čhavrengo digniteto.

3. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka bararen thaj vazden opre e maškarmutni kooperacija pala e pučipa save si importantne vaš e edukacijake majbut godolese/vašodi kaj kamen te ciknjaren o numbri pala e manuša saven naj edukacija, palagodo te den len tehnikako dzanglipe, thaj te majlače hatjaren e adivesutne metode pala e edukacija.

Kotor 29.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija phande e vorba/lafi kaj e čhavrengi edukacija trubul te avel an direkcija:

- a) te bararel lesko personaliteto, te bararel leske talentura thaj te bararel leske mentalne thaj fizičke šaipena so maj but.
- b) te respektuinpe e manušenge čačipena thaj bazične slobode, thaj vi e principura save si ramosarde an Jekhethaneske nacijengi konvencija.
- c) te majbut respektuinpe e čhavrenge dada thaj e deja, te respektuilpe e čhavrengo kulturako identiteto, dajaki čhib, nacionalne barvalipena thaj baripena e themeske kaj o čhavro trail thaj katar o čhavro avel, thaj te respektuinpe e civilizacije save naj sar leske.
- d) te e čhavre sikavenpe pala jekh responsabilno trajo an normalno amalipen, te hatjaren jekh avere, te na keren maripa, te sikaven kaj si egalne e murša thaj e džuvlja, te hatjaren so si kamipe maškar e manuša an sasti luma.

e) te džanen te respektuin e natura.

2. Ni jekh paragrafo an kava kotor thaj vi an kotor 28. či trubul te hatjarelpe sar kana kerelpe prohibicija pala varesavi manušeski sloboda te kerel vol te kordiniril an varesavi edukacijaki institucija. Pe aver rig trubul te respektuilpe godu so si ramosardino an kotor 1. an kadi konvencija te e edukacija ande kadale institucije si an relacija pala o standardo ande godu them.

Kotor 30.

An thema kaj si etnikane, religijake vol čhibake minoriteta vol e manuša save majanglune avile an varesavo them (indigenous) kadale čhavrenge khonik či tromal te lel lenge čačipena, thaj pe aver rig kadale čhavren si čačipen pe piri religija, pe piri kultura thaj pe piri čhib.

Kotor 31.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija respektuin čhavrengo čačipen pe slobodne djesa thaj slobodno vrama, po khelipe, pe rekreacija thaj po šaipen te len slobodno than an varesave kulturake aktivitetura thaj ando artistipen.

2. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka respektuin thaj ka bararen čhavrengo čačipen te len than an kulturake thaj artistikane aktivitetura thaj ka den e čhavrenge egalno (jekh sar vi avere) šaipen pala kulturake, artistikane, rekreativne thaj slobodne aktivitetura.

Kotor 32.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija respektuin e čhavrengo čačipen pe protekcija te na kerel vareko lengi ekonomsko eksploatacija, te na keren e butji savi naj vaš lenge vol savi šaj kerel lenge problemura te na džan ande škola, savi šaj kerel problemura pala lengo sastipen thaj savi naj lači pala lengo mentalno, moralno thaj socialno bararape.

2. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka keren čačipaske, administrativne, socialne thaj edukativne aktivitetura te realizuin kava kotor. An relacija pala kava thaj pala aver maškarmutne instrumentura e thema save dije piri signatura telal kadi konvencija specialno:

- a) ka phenen sode minimum/majcerra berša trubul te avel varesave manuše te butjarel.
- b) ka kerel regulacija pala butjaki vrama thaj pala e butjake kondicije.
- c) ka del sankcije vol došalipa verekase ko či respektuil paragrafura an kava kotor.

Kotor 33.

E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka keren čačipaske, administrativne, socialne thaj edukativne aktivitetura te protektuin/ arakhen e čhavren katar e droga, sar si vi ramosardino/ skrinisardo an maškarmutne kontraktura thaj ka keren protekcija pala e čhavre te vareko či tradel len te keren, kinen thaj bikinen e droga.

Kotor 34.

E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija lije pe peste obligacija kaj ka protektuin e čhavren katar e seksualno eksploatacija. An relacija pala kava e thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka realizuin sa e nacionalne, bilateralne thaj multilateralne aktivitetura te protektuin:

- a) tradipe e čhavrengo te len than an kontra-čačipaske seksualne aktivitetura.
- b) te khonik na kerel čhavrengi eksploatacija vaš e prostitucija vol aver kontra-čačipaske aktivitetura.
- c) te khonik na kerel čhavrengi eksploatacija vaš e pornografikane performansura vol lila.

Kotor 35.

E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka keren sa nacionalne, bilateralne thaj multilateralne aktivitetura te kerelpe protekcija pala e čhavrengo kinipe thaj bikinipe.

Kotor 36.

E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka protektuin e čhavren katar svako eksploatacija thaj katar sa so šaj kerel bilačhipe e čhavrengo pala lengo šukar/lačho trajo.

Kotor 37.

E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka keren protekcija:

- a) te ni jekh čhavro na avel dukhado vol te kerelpe kontra leste varesavi tortura. E manušen saven naj deš-ohto berš khonik našti krisarel po meripe vol pe sa-trajosko phanglipe.
- b) ni jekh čhavro našti avel tradino an phanglipe kontra o čačipen vol verekaske korkore-vojako.
- c) e čhavrenca save si an phanglipe trubul te vobilpe/vakarelpe kade te respektuilpe lengo digniteto, thaj vi te respektuinpe lenge trubulipa. Svako čhavro savo si an phanglipe trubul te ulavelpe katar e manuša saven si majpurane deš-ohto beršendar kava ulavipe či kerelpe numaj te si godo an čhavresko interesu. E čhavres savo si an phanglipe si čačipen te kontaktiril pire familijasa vol lilenca vol te e familija avel leste. Kava čačipen našti kerelpe numaj an varesave specijalne situacije.
- d) svakone čhavres savo naj slobodno(savo si tradino an phanglipe) si čačipen po jurisdikano vol aver ažitipen savo vov trubul, si les čačipen te anglal o krisi vol varesavi aver themeski institucija pučel sostar si phanglino (sostar naj slobodo) thaj si les čačipen te rodel katar o krisi so maj sigo deciziji pala leste.

Kotor 38.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija lije pe peste obligacija te respektuin maškarmutno humanitarno čačipen kana si varesavo maripen thaj kana si godola humanitarna- čačipena an relacija pala e čhavre.

2. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka keren sa aktivitetura te e manuša saven naj dešupandž berš na džan/len than an maripen.

3. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija či ka akharen an armija e manušen saven naj dešupandž berš.

4. Sar e thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija phende kaj ka respektuin o maškarmutno humanitarno čačipen te protektuin e manušen save si civilura kana si varesavo maripen, ka kerenpe sa e aktivitetura te an kadale situacije protektuinpe e čhavre.

Kotor 39.

E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka keren e aktivitetura vaš e čhavrengo fizičko thaj psihologikano sastaripe thaj socialno reintegracia čhavrengo pe save si kerdini varesavi tortura, dukhavipe vol varesavo aver bilačipe. E čhavrengo sastaripe thaj reintegracia ka kerelpe pe thana save si lače vaš e čhavrengo.

Kotor 40.

1. Te oficijelno gindilpe kaj si bango vol te trubul te kerelpe kontra leste krisipe, e thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka respektuin svakone čhavrese čačipen te e manuša save keren butji an oficijelne institucije (policia, krisi) respektuin les sar manuše so an čhavro zurarel patjavipe an manušeske čačipena, an bazične slobode.

2. Ande relacija pala kava so si phendino an kotor 40/ 1 vi an relacija pala e maškarmutne instrumentura e thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka protektuin:

a) te ni jekh čhavro či avel tradino po krisi te či arakhlape lesko bangipe, te na avel tradino an phanglipe te či kerda oficijelno bangipe vol te godo so kerdas naj sas ramosardino an themeske vol maškar-themutne čačipena.

b) te svakone čhavrese savo si tradino po krisi denpe e garancije:

- i) kaj či phenelpe kaj si bango džikaj či arakhelpe lesko bangipe
- ii) te avel lese (e čhavrese), leske familijake, vol varekaske ko lel sama po čhavro, phendino (so maj sigo) so si lesko bangipe thaj te e čhavre savo si tradino po krisi si advokato/fiškari.
- iii) te o krisipe avel pe vrama, te o krisipe kerelpe sar phenel o čačipen, te e čhavre si čačipasko ažutipen te si godo an čhavresko intereso specialno pala goda sode beršengo si, sarsavo statuso si leske dade, deja thaj familija.
- iv) te o čhavro na avel tradino te phenel kaj si bango vol kaj si došalo, te pučenpe anglal o krisi e manuša save dikhle o bangipe vi katar e čhavreski rig.
- v) ote šaj o deciziji kaj si o čhavro bango thaj svako aktivitetu an relacija vaš e čhavresko, savo andas o krisi inke jekhvar/vadži jekhdrom vazdelpe opre thaj delpe po majbaro krisi an relacija pala o čačipen.
- vi) te e čhavrese arakhelpe bilovengo ažutipen pala e translacija te či hatjarel e čhib.
- vii) te respektuilpe lesko privatno trajo kana kerelpe krisipe kontra leste.

3. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija ka vazden opre/ispiden šaipen pala e čačipena, aktivitetura thaj šaipen te kerenpe institucije pala e čhavre save kerde varesavo bangipe thaj specialno:

a) te šuvelpe an zakono sode/gatji berša minimum šaj avel e čhavre savo tradelpe po krisi.

b) kana si pala goda šaipen thaj kana trubul e došale čhavrenca/save kerde o bangipe či trubul te kerelpe krisipe, numaj te e manušikane čačipena thaj e zakonsko protekcija aven respektuime.

4. Sa e institucionalne šaipena sar konsultacije, jurisdikani protekcija, edukacija ka kerenpe vašodi te kerelpe lačno kontakto e čhavrenca an relacija pala lenge berša thaj an relacija pala goda so o čhavro kerda, sarsavo bangipe.

Kotor 41.

Ni jekh kotor andar kadi konvencija či ka dukhavel aver kotora save majbut den šaipena te realizuinpe čhavrengo čačipena thaj save si:

a) an themenge čačipena save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija.

b) an maškar-themutne čačipena save goda them realizuil.

Dujto šerutno kotor

Kotor 42.

E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija lije pe peste obligacija/sama kaj ka pindžaren sa e manušen e čačipenca save si ramosarde an kadi konvencija.

Kotor 43.

1. Te majlače dikhelpe sode e thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija vazde opre e čhavrenge čačipena ka kerelpe jekh komiteto saveske funkcije ka aven:
2. E membrura an komiteto ka aven deš-ohto ekspertura saven si moralne kvalitetura thaj saven si baro dzanglipe andar godo so si skrinisardo an kadi konvencija. E komitetoske membrura ka alosaren e thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija pire manušendar (andar pire thema) thaj e membrura ka keren butji an piro anav. Ka lelpe sama te e membrura aven andar sa e themeske regionura thaj ka dikhelpe sama pala e šerutne čačipaske sistemura.
3. E membrura alosarenpe po garudino alosaripe katar o lil savo den e thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija. Svako them šaj del jekh membro an komiteto.
4. Majanglune alosaripa vaš e komitetoske ka kerenpe šov čhon pala kadi konvencija (kana e konvencija majanglune oficijelno delpe avri) thaj pala godo e alosaripa ka kerenpe svako dujto berš. Minimum duj čhon anglal e alosaripa o generalno sekretari pala e Jekhethaneske nacije bičhalel o lil e themenge save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija thaj kamel lendar te den sugestija pala aver komitetoske membrura andar piro them. Pala godo o generalno sekretari kerel preparacija pala e lista e neve membrurenca thaj phenel vi savo them kas šuvda/thoda pe lista thaj majpalal bičhavel o lil e themenge save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija.
5. E alosaripa kerenpe pe kidipa e themenge save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija thaj o akharimasko manuš si o generalno sekretari vaš e jekhethaneske nacije. Pe kadala kidipa pe save trubun te aven minimum jekh trito kotor (sar kvorumo) katar e thema save si membrura an komiteto alosarenpe e manuša saven si majbut glasura thaj specialno maximum glasura katar e thema save lije than pe godo kidipe.
6. E komitetoske membrura alosarenpe pe štar-beršengo periodo. Kadale manuša šaj vi avrevar te alosarenpe te lengi nominacija kerel o them savo šuvda len/thoda len an komiteto. O mandato pala pandž membrura save si alosarde po angluno alosaripe agorilpe pala duj berš. Pala anglune alosaripa anava pala e pandž manuša save či aven majbut membrura an komiteto ka alosarel o manuš savo si šerutno po kidipe.
7. Te varesavo komitetosko membro merel vol phenel kaj či kamel majbut te kerel butji vol vareso aver o them savo dija piri signatura/somnato telal kadi konvencija thaj savo alavarda les ka alavarel avere eksperto andar piro them džikaj trail o mandato te godo mukel o komiteto.
8. O komiteto korkore (pire vojako) kerel procedura pala e butji savi trubul te kerel.
9. O komiteto alosarel pire šerutne manušen pe duj-beršengo periodo.
10. Kidipa e komitetoske intjarenepe an Jekhethaneske-nacije vol pe aver thana kaj e membrura kamen. O komiteto kerel kidipa jekhvar ando berš. Kozom avelas lungo o kidipe ka vorbin/phenen maškar peste e komitetoske membrura thaj te si varesave pučimate vol nevipena o deciziji ka anen e thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija.
11. O generalno sekretari pala e Jekhethaneske nacije ka arakhel e manušen thaj ka kerel e kondicije te o komiteto efikasno kerel piri butji saveski baza si kadi konvencija.
12. O generalno kongreso del šaipen e komitetoske membruren te avel len pokinipe pala lengi butji (e love den e Jekhethaneske nacije) e kondicijenca save phenel o kongreso.

Kotor 44.

1. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija lije pe peste obligacija te e komitetoske perdal o sekretari vaš e Jekhethaneske nacije den oficijelno raporto pala e aktivitetura save kerde thaj save bararen e čačipena save si kate ramosarde/skrinisarde thaj vi pala o anglunipe savo si kerdino an relacija te realizuinpe kadala čačipena:
  - a) an duj-beršengo periodo katar o djes kana si oficijelno tradini avri kadi konvencija
  - b) pala godo pe svako pandžto berš
2. E raportura save si kerdine an relacija pala kava kotor trubun te dikhen te si varesave pharipa, an direkcija te kerenpe/realizuinpe čačipena an kadi konvencija. O raporto trubul te intjarel an peste e informacije savenca o komiteto šaj kerel analiza thaj dikhel sar realizuinpe e kotora andar kadi konvencija an thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija.
3. O them savo dija piri signatura/somnato telal kadi konvencija thaj savo bičhalda sa-kompletno raporto či trubul majbut an aver raportura save bičalenpe an relacija pala o paragrafo 1/b te skrinil/ramol inke jekhvar/vadži jekh drom bazične informacije.

4. O komiteto šaj rodel katar e thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija varesave neve informacije save si an relacije te realizuilpe kadi konvencija.

5. O komiteto del perdal o ekonomsko thaj o socialno koncilo vaš e general kongresoske raporto katar pire aktivitetura/butja.

6. E thema save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija oficielno traden avri kadale raportura.

Kotor 45.

Te kadi konvencija avel so maj efikasno thaj te zurarelpe e maškardhemutni ko-operacija pala e tema savi si ramosardi/skrinisardi an kadi konvencija:

a) E specialirizime agencije, UNICEF thaj aver organura katar e Jekhethaneske nacije si lengo delegato savo lel than pe kidipa kana vakarelpe pala e implemencija kadale konvencijake. O komiteto šaj akharel specialirizime agencije, UNICEF thaj aver organura katar e Jekhethaneske nacije te bičhalel lenge raporto pala e implemencija kadale konvencijake pala e teme save si an fremo lenge butjako.

b) Te kade gindil o komiteto vov šaj bičhalel e special- agencijenge, UNICEF-ose, thaj avere organurenge katar e Jekhethaneske nacije raporto e themenge save dije piri signatura/somnatura telal kadi konvencija an savo dikhelpe trubulipe pala ažutipen, pala opservacije thaj sugestije.

c) O komiteto šaj del rekomodacijako lil e general kongresoske te kamel katar o general sekretari te an komitetosko anav organizuil edukacija pala e čhavrikane čačipena.

d) O komiteto šaj del sugestija thaj rekomodacijake lila save si bazirime pe informacije an relacija pala o kotor 44. thaj 45. kadale konvencijake. Kadale sugestije thaj rekomodacijake lila bičhalenpe e themenge save dije piri signatura telal kadi konvencija thaj saven si interesu thaj majpalal informišilpe vi o general-kongreso.

Trito šerutno kotor

Kotor 46.

Kadi konvencija si putardi thaj svako them šaj del piri signatura/somnato.

Kotor 47.

Kadi konvencija si putardi pala e ratifikacija. Instrumentura pala e ratifikacija aven deponuime ka generalno sekretari vaš e Jekhethaneske nacije.

Kotor 48.

Kadi konvencija ka avel putardi pala svako them savo majpalal kamel te del piri signatura/somnato thaj te avel membro. E instrumentura pala o avipe aven deponuime ka general-sekretari vaš e Jekhethaneske nacije.

Kotor 49.

1. Kadi konvencija ka avel oficielno trandato djes katar o djes sar avelas deponuime bišto ratifikaciono instrumento vol instrumentura pala o avipe ka general-sekretari vaš e Jekhethaneske nacije.

2. Pala svako them savo ratifikuil kadi konvencija vol lel than sar membro kana deponuilpe o bišto ratifikaciono instrumento vol instrunmeto pala o avipe e themesko e konvencija avel oficielno trandato djes katar o djes kana deponuisrdape ratifikaciono instrumento vol instrumento pala o avipe e themengo.

Kotor 50.

1. Svako them savo dija piri signatura/somnato telal kadi konvencija šaj del varesavo amandmano thaj godu bičhalelpe e general-sekretareske vaš e Jekhethaneske nacije. O general-sekretari pala godu e neve amandmanura bičhalel e themenge save dije signatura/somnatura telal kadi konvencija (save si membrura) thaj o general-sekretari bičhavel jekh mangipasko lil godole themenge ande savo pučel len dal kamen te keren kidipe an relacija pala e neve amandmanura. Te trin čhon pala o datumo kana si bičhalde e amandmanura jekh-trito kotor themengo save si membrura phenen kaj kamen te keren kidipe atunči o general-sekretari kerel kidipe an Jekhethane-nacijengo anav. Sa e amandmanura save kamen e thema save ses po kidipe avena bičhalde general-kongresoske pe konfirmacija.

2. O amandmano savo si lindo an relacija pala o paragrafo 1. kadale kotoresko tradelpe oficielno pe konfirmacija savo del o general-kongreso vaš e Jekhethaneske nacije thaj savo si akceptuime/lindo majbut katar duj-trite kotora e themengo.

3. Kana o amandmano avela oficielno dindo avri vov si obligacija pala e thema save dije signatura/somnato pala leste,

averen themen si obligacija an relacija pala sa e kotora an kadi konvencija thaj pala e amandmanura save si akceptuime majanglal.

Kotor 51.

1. O general-sekretari vaš e Jekhethaneske nacije akceptuil thaj bičhalel sa e themenge raporto pala e rezerva save varesave thema dije ande vrama kana si dindi e ratifikacija vol avipe varesave themesko.

2. Varesave rezerve save naj an relacija pala kadi konvencija či ka aven akceptuime.

3. E thema šaj cirden e rezerve kana kamen thaj godo cirdipasko ramosaripe trubun te bčhalen e general-sekretareske vaš e Jekhethaneske nacije savo majpalal trubul te informišil sa e themen save dije signatura/somnatura telal kadi konvencija. Kadale reazerve ka aven čačutne po djes kana o general-sekretari akceptuil godova lil.

Kotor 52.

E thema save dije signatura/somnatura telal kadi konvencija šaj vi cirden las. Te kamen godo e general-sekretareske vaš e Jekhethaneske-nacije trubun te bičhalen cirdipasko lil. O cirdipasko lil avelas efektivno majpalal jekh berš katar o djes kana o general-sekretari vaš e Jekhethaneske nacije akceptuil godo lil.

Kotor 53.

E general sekretares vaš e Jekhethaneske nacije si majbari zor thaj sa e thema phenen leske pire kamipa an relacija pala kadi konvencija.

Kotor 54.

Orginalo kadale konvencijako savo si nakhado pe Arabicko, Kineziko, Anglicko, Franciako, Rusicko thaj Španjoliko čhib si egalno autentično thaj sa e verzie si bičhalde po arakhipe e general-sekretareske vaš e Jekhethaneske nacije.